

Een belangrijk onderwerp in het artikel is het IJsseldal. Een dal waar volgens onderzoekers, vooral Homburg heeft hier veel onderzoek naar gedaan, dieptes voorkomen van zo'n 50-135 meter! (Een diepte die overeenkomt met het zeespiegelniveau uit het Saalien!) Het dal zou ontstaan zijn, (volgens andere geologen was er voor die tijd al een dal aanwezig, namelijk het Oer-IJsseldal), doordat in de voorlaatste IJstijd er vanuit het noorden een "IJsschol" of "IJslob" binnen gegleden is. Deze zou dan de zijkanten van de Veluwe, de hoogtes van Nijverdal en zuidelijk daarvan, en de hoogtes rondom Deventer/Zutphen, gemaakt hebben.

Wij merken meteen maar op dat die schol dan de stuwwal, waarop Zwolle zou liggen volgens de huidige Geologische gegevens, niet gemaakt kan hebben! Als de schol namelijk uit het noorden is gekomen, en het dal gemaakt zou hebben, moet hij de grond voor hem weggedrukt hebben en zoals bekend dient te zijn, een stuwwal is de naam van de *opgestuwde grond*. Wat wij al eerder vermeldden: nergens zijn bij opgravingen in Zwolle in de ondergrond, de geschubde lagen waargenomen! We denken dat de bovenlaag van Zwolle de rest-sedimentatie van een schol zal zijn die op sommige plaatsen later overstoven werd. Als er in de ondergrond van Zwolle nog wel een stuwwal aanwezig zou zijn dan klopt de theorie van Homburg namelijk niet! De ijsschol moet, om het IJsseldal te kunnen maken, doorgegleden zijn richting Deventer en kan dan niet een stuwwal onder Zwolle gemaakt hebben want dan moet hij niet verder gegaan zijn. Een andere theorie die we lazen was dat een andere schol de eerdere had overgleden!

Waarschijnlijker is het dat een schol, of meerdere, vanuit het noordoosten, lijn Friesland-Meppel-Staphorst-Rouveen/ Friesland-IJsselmeerkant deze kant is/zijn ingeschoven. Zo kan er een **smalle** stuwwal ontstaan zijn bij Zwolle. Tevens kan er een schol het gebied Giethoorn-Gaasterland ingeschoven zijn die de meer noordelijke grens heeft doen ontstaan. En dan bedoelen we de stuwwallen van Gaasterland-Vollenhove etc. Een nog noordelijkere grens kan geweest zijn waar de Middelsee in Friesland ontstaan is. Het gebied vanaf het Lauwersmeer richting Sneek-IJsselmeer, kan van oorsprong een diep dal geweest zijn en opgevuld zijn door een ijsschol. In latere tijd moeten, door de vele overstromingen, aan de Friese kant de zee en vanaf het zuiden/oosten door de rivieren, de zandhoogtes grotendeels verdwenen zijn in de zee en zal het landschap in Friesland daardoor afgevlakt zijn. Of deze ijslob de stuwwallen in het Gaasterland etc. heeft gemaakt is een gewaagde veronderstelling van ons maar wie weet! En waarom zou een IJslob niet op de plaats ingegleden zijn waar later het Flevomeer ontstaan is?

We mogen toch aannemen, als we het over periodes hebben van vele duizenden jaren, dat ijsschollen niet gelijktijdig aan hun opmars bezig zijn geweest! En waarom zal het er **ééntje** geweest zijn die het IJsseldal gevormd zou hebben? De schol(len) zal(zullen) ook geen mooie ronde vormen gehad hebben en door zijn rare afmetingen zullen gedeelten van een stuwwal, vervormd zijn en na het smelten van het ijs grotendeels weggespoeld zijn. Dat zal een reden kunnen zijn dat we in Zwolle niets terugvinden van de stuwwal.

Het landijs (of schollen) heeft er ook voor gezorgd dat er, o.a. op de plaats waar nu het IJsselmeer is, westelijk van de Veluwestuwwal en aan beide zijden van de Utrechtse heuvelrug, dieptes ontstonden die nog terug te vinden zijn bij Weesp - Utrecht en in het huidige Eemdal

(FleHITE- Gelderse Vallei) rondom Amersfoort. Deze Gelderse Vallei had zuidelijk een aansluiting met de huidige Neder- Rijn en het gebied dat als Gelderse Poort bekend staat. Voor het Saalien zou deze lijn al globaal een zijtak van het Oer- Rijndal geweest zijn. (in de 13^e eeuw hebben er allerlei aanpassingen in het dal van de rivier de Eem (oude naam De Amer) plaatsgevonden om een betere afvoer van het water te bewerkstelligen en in de Middeleeuwen werd de Grebbendijk aangelegd om de Gelderse Vallei te behoeden voor overstromingen. Zuidelijk, naar de Rijn op aan, is vanaf het eind van de 15^e eeuw, de Grift/Grebbe gegraven om het water af te voeren.)

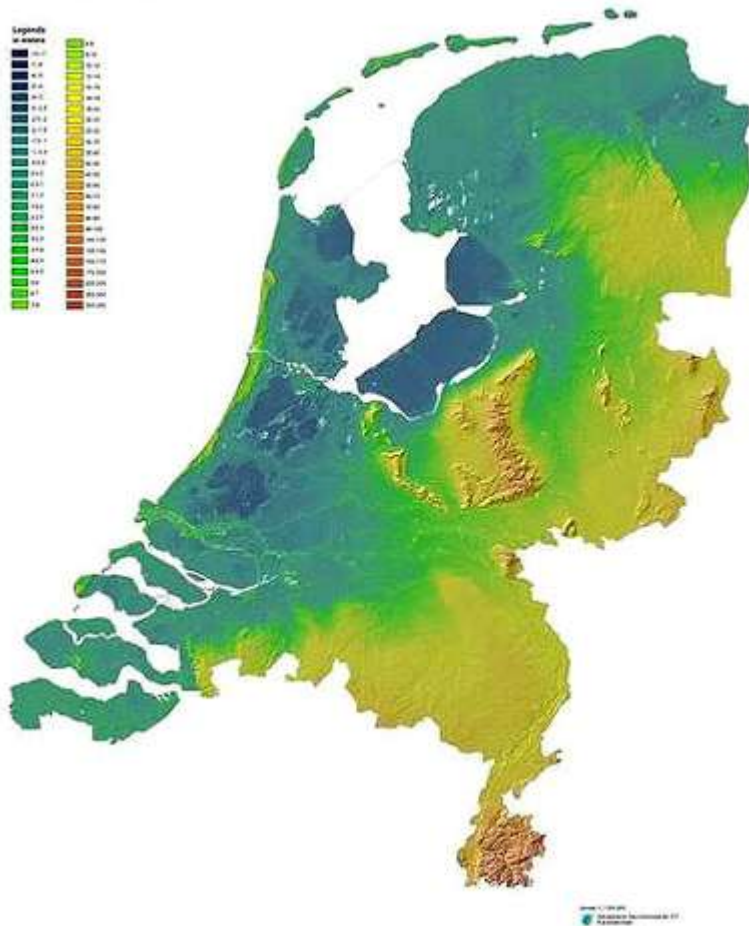
"De Gelderse vallei is door veenafgraving 4 meter lager komen te liggen" gegevens op home.planet.nl/~mwigman. Verder wordt daar nog vermeld:

"De ramp van 1855 hield in dat er grote overstromingen plaatsvonden in de gehele Betuwe, in grote delen van Brabant en Gelderland over het gebied dat zich uitstrekte in de Gelderse Vallei van Rhenen en Wageningen tot aan Amersfoort en de toenmalige Zuiderzee. De Gelderse Vallei is een laaggelegen gebied, omsloten door de Veluwe en Utrechtse Heuvelrug, de Grebbeberg en aan de Noordzijde door de Zuiderzee, het huidige IJsselmeer. Het gebied heeft altijd al bekend gestaan als waterrijk, juist door de lage ligging ontstonden hier veengebieden."

[Wikipedia:](#)

"Voordat de Gelderse vallei ontstond, was dit het dal van de Maas. Tijdens het Saale-glaciaal nam een grote ijstong vanuit het noorden bezit van dit dal. Hierbij stuwde het ijs zij- en voorwaarts sedimenten op, waarbij de stuwwallen van de Utrechtse Heuvelrug en de westflank van de Veluwe ontstonden. De Maas moest zijn loop veranderen naar het westen. Toen het ijs zich terugtrok, ontstond een diepe vallei, die na het Saalien verder dichtslibde. Respectievelijk met zeelei (Eemien), veen en zand. Op dezelfde manier werd de Rijn, die daarvoor via het IJsseldal11 naar het noorden stroomde, ook gedwongen westwaarts af te buigen. Dit verklaart de tegenwoordige ligging van de grote rivieren in Midden-Nederland".

Hoe ontstonden die landijstongen? Geologen hebben het maar steeds over een Oerdal(en). Kan het zijn dat de ijsvorming in die Oerdalen er voor gezorgd heeft, **bevroren water zorgt voor volume en dus uitzetting**, dat die dalen daardoor vergroot zijn? Typisch is namelijk dat de geologen op de plaatsen, waar de IJstongen in ons gebied geweest zouden zijn, zij de Oerdalen van vóór de voorlaatste IJstijd plaatsen.

* Afbeelding 1. Hiernaast een hoogtekaart [op de site](#)

Vreemd is dat op de plaats van het 'Gaasterland'-
'Vollenhove' er geen hoogtes te zien zijn!!

Op deze hoogtekaart van Nederland is duidelijk te zien waar de oude stuwwallen nog aanwezig zijn. De auteur geeft in zijn artikel aan dat er veel nonsens geschreven zijn over de vroegere perioden van bewoning in ons land. Vooral het gebied rond "Dorestad" heeft zijn belangstelling. (opm. van ons: Dorestad was in de vroege Middeleeuwen een belangrijke handelsplaats en lag in de buurt van het huidige 'Wijk bij Duurstede'. Dorestad zou de betekenis hebben van "Hoofdstad van de Friezen" doordat het, in tegenstelling tot Utrecht en Vechten, een rechtstreekse verbinding via het water met Friesland had.) Ook geeft de auteur aan dat door de verschillende transgressies er veel dingen gebeurd zijn maar die genegeerd worden. Als voorbeeld vermeldt hij een kaartje met gegevens tot aan de 9^e eeuw waarbij de tekst: "**Voorbeeld van een erg suggestieve en dus historisch geografisch foutieve kaart.**

Als de zee tot Brugge (12 m. + NAP) reikt en Brugge dus aan zee ligt, kan het gebied rond Utrecht en Dorestad (Wijk bij Duurstede) en heel west Nederland, Friesland en Groningen nooit droog liggen en is de Zuiderzee niet kleiner, maar juist groter dan het huidige IJsselmeer". Verder geeft hij nog aan dat er daar in het begin drie verschillende periodes van bewoning geweest zijn. De

Romeinse tijd, 9^e eeuw en aan het eind van de 13^e eeuw. In de tussenliggende periodes was er door de waterproblematiek nauwelijks bewoning mogelijk. Hij vraagt om betere onderzoeken om de "oude" gegevens eens in de ban te doen!

Bij het bovenstaande willen wij nog het volgende aanvullen: verderop in de teksten proberen wij de Rijn en IJssel te behandelen maar niet altijd zal dat duidelijkheid verschaffen omdat wij met het probleem zitten dat de oude gegevens, volgens ons, niet altijd kloppen. Waar de namen van Rijn en IJssel etc. door andere auteurs gebruikt zijn hoeft het niet te betekenen dat wij hun gegevens als zaligmakend zien.

RIJN

Hieronder de [tekst van](#):

"De Rijn heeft de loop door het Oude IJsseldal (Rond-Montferland Rijn) in het Vroeg- en Midden-Weichselien gevolgd waarna de hoofdafvoer van de Rijn door de Gelderse Poort in westelijke richting is gegaan. Het dal van de Oude IJssel zou volgens eerder onderzoek alleen nog gebruikt zijn voor de lokale afwatering en de afvoer van overstromingswater van de Rijn. Gezien de dimensies van de meandergordels en van de vlaktes van vlechtende rivieren kan het ontstaan ervan niet alleen aan lokale afvoer worden toegeschreven. De afvoer van Rijnwater door het dal van de Oude IJssel is in het Laat Weichselien mogelijk veel groter geweest dan tot nu toe is verondersteld. De aanwezige geomorfologie direct ten zuiden en ten noorden van het huidige dal van de Oude IJssel duidt mogelijk op de aanwezigheid van een complete (klassieke) riviersequentie uit het Laat Weichselien. Deze bestaat uit meanderende rivierlopen van vermoedelijk Bølling-Allerød ouderdom en vlechtende rivierlopen met bijbehorende rivierduin complexen van vermoedelijk Jonge Dryas ouderdom. Bijzonder is dat deze rivierpatronen over een korte afstand een verandering laten zien van meanderende geulen in het oosten naar vlechtende geulen met bijbehorende rivierduinen in het westen van het gebied. Wat zijn de oorzaken van dit veranderend patroon? Ter vergelijking: recent onderzoek in het Niersdal heeft aangetoond dat het klassieke beeld met vlechtende rivieren uit de Jonge Dryas niet altijd opgaat.

Het Oude IJsseldal is nooit eerder gedetailleerd onderzocht en pas sinds kort beschikken we over hoge resolutie hoogtegegevens die samen met kwartair geologisch onderzoek een goede reconstructie mogelijk maken. Ook vanuit archeologisch oogpunt is dit gebied buitengewoon interessant omdat op grond van deze ouderdomsindicatie archeologische vondsten uit Laat-Paleolithicum-Vroeg Mesolithicum kunnen worden verwacht."

Tot zover hun gedachtegang.

Wij attenderen er op dat als de Rijn door De Gelderse Poort heengegaan zou zijn er eerst door een (aaneengesloten?) stuwwal heen gebroken moest worden die globaal 100 meter hoog was gezien de NAP hoogtes rondom in dat gebied. Nijmegen, 96 m. + en Montferland 93 m. + NAP. Aan de overzijde de hoogtes bij Arnhem- Rheden, de Zijpenberg 106 m. + en Nationaal park "De Hoge Veluwe", 102 m. + NAP. Bij de doorbraak zou De Gelderse Poort ontstaan zijn. ALS het een aaneengesloten stuwwal is geweest!

WIJ vermoeden dat waar de Rijn zijn weg gezocht heeft door de Gelderse Poort er al een laagte of onderbreking in de stuwwal aanwezig was die waarschijnlijk ontstaan is op dezelfde manier als de onderbrekingen in het IJsseldal, namelijk door een ijsschol, die vanaf de Bunschoten kant, waar nu Zuidelijk Flevoland ligt, doorgeschoven is richting Wageningen - Nijmegen. Wij baseren dit mede op het gegeven dat de hoogtes, aan beide zijden van het Eemdal, vanaf de Bunschoten kant langzaam olopend zijn richting

Nijmegen. Ook deze schol zal niet een mooie gladde vorm gehad hebben waardoor er onderbrekingen in de stuwwal konden ontstaan.

Volgende tekst; [Universiteit Radboud Nijmegen](#)

“Het Niersdal en het gezamenlijke Rijn/Maasdalen kon de grote afvoer van smeltwater niet meer verwerken. Het Rijnwater rees op tegen de zuidoostelijk van Nijmegen lopende stuwwallen waardoor een aantal (vier?) doorbraken veroorzaakt werden, daar waar de stuwwallen het laagst waren. Daardoor stroomt de Rijn thans weer ten noorden van de Nijmeegse stuwwal, maar ten zuiden van die van Montferland en de Veluwe. Het waterrijk natuurgebied "De Gelderse Poort" dankt dus haar ontstaan aan deze doorbraken van de stuwwal”.

Maar we hebben nog een theorie: Als we de Utrechtse heuvelstuwwal eens doortrekken naar Nijmegen-Kranenburg (D) 106 m. + NAP - Kleve-Xanten. De meningen zijn namelijk dat het landijs niet verder is gekomen.

Als er zuidelijk van Nederland geen ijs op het landschap lag en er wel waterstromen deze kant op kwamen waar moesten die dan hun water kwijt?

Onder Kranenburg, in het Duitse land, stromen verschillende beken naar het westen en komen uit bij de Maas in het oude dal van de Niers, waar volgens onderzoekers de Rijn ook in gestroomd heeft. Al deze waterstromen moeten invloed hebben gehad op de afwateringsproblematiek door o.a. het Brabantse land waar 2.5 miljoen jaar geleden de Rijn zijn water al loosde! Gaat u eens kijken in het gebied ten westen van de Maas. U kunt dan op verschillende plaatsen in het landschap waarnemen waar de oude waterstromen hun weg gezocht moeten hebben richting de zee. Wat opvalt is dat de grens van Noord-Limburg samenvalt met het dal van de oude Maas. Vanaf zo'n 30-34 m. plus NAP is de afwatering richting de Maas. Buiten Noord-Limburg wordt het water via het (aflopende) Brabantse land afgevoerd naar de zee.

In het eerste begin, tijdens het smelten van het ijs, kon de Rijn niet al zijn water kwijt in de Oerbedding van de Maas-Niers. En zeker niet aan de noord- noordoostzijde als de koude vanaf het noorden is gekomen! Richting de Achterhoek en Brabant zal het een waterpartij geweest zijn want het water kwam natuurlijk met geweld vanuit het zuiden en stroomde tegen de ijsmassa aan, begon er om- doorheen te stromen en het water zal de ijstong sneller hebben doen smelten. Tijdens het smelten moet er ook, vanaf de Drentse en Twentse hoogtes, water zijn weg gezocht hebben. Waar stroomde dat naar toe? Was het een aaneengesloten gebied van ijs? Waren er onderbrekingen in het gebied waar nu het IJsselmeer is en kon daar het afsmeltende water vanaf Drente en Twente naar toe stromen? Niemand weet waar de dooi het eerst begon. Er moet een moment geweest zijn dat het water door de stuwwal, tussen Nijmegen- Montfoort, kon stromen en toen naar het westen door De Gelderse Poort? Stelt u zich dat eens voor! De IJstong waarvan de punt aan het afsmelten is en plotseling de weg vrij maakt voor een waterstroom die zich insnijdt in het gebied waar nu de Rijn westwaarts gaat!

Ook niet vergeten dat als water plotseling naar een lager gebied kan stromen er een versnelling van het afstromende water plaatsvindt die meters diepe erosie in de bodem kan veroorzaken. (Recentelijk is dit probleem ook aan de orde bij de grote rivieren waar door verspoeling de staanders van de bruggen bloot komen te liggen en waardoor verzakkingen kunnen plaatsvinden.) Zijn, door het insnijden van de Rijn, bij de lagere gedeeltes van de stuwwal bij De Gelderse Poort, aan de zijkanten daarom de hoogtes van Rheden en Nijmegen overgebleven?

In de Achterhoek kunnen zo de beken ontstaan zijn die hun water richting IJssel-Deventer-Zwolle afvoerden. Waarschijnlijk is dat toen tijdelijk geweest want nadat de Rijn doorgebroken was en zijn bedding gezocht had naar het westen, zal er veel minder water de Achterhoek ingestroomd zijn. Wel zijn toen de verschillende beddingen in het landschap achter gebleven en zullen in latere tijd weer in gebruik geraakt zijn.

Het Brabantse land zal, waar het lager ligt, het merendeel van het water te verstouwen hebben gehad. Door verspoeling zal daar het vlakke land ontstaan zijn. Als in latere tijden de Noordzee opnieuw voor overstromingen zorgt zal dat ook in West-Brabant gevolgen hebben gehad en opnieuw ontstonden daar meren waar verschillende veengebieden uit zijn ontstaan.

We hopen dat u het nog kunt volgen.

In ieder geval moet er water vanuit de Achterhoek (later?) naar het IJsseldal gestroomd hebben gezien de vele beken en het aflopende maaiveld.

Het Oer-Rijndal waar anderen het Oer- IJsseldal noemen, zal in het verleden als functie het afvoeren van het water naar het noorden gehad hebben. Het Rijndal, waar later het IJsseldal de uitmonding van werd, moet voor de laatste IJstijd ook het gebied bestreken hebben waar nu de Achterhoek ligt. We kunnen gerust stellen dat er een laagte moet zijn geweest die een brede baan had naar het noorden. Op het laatste kaartje van de serie van drie, in het vorige hoofdstuk, heeft men een Rijntak getekend die er in het Weichselien geweest zou zijn en die halverwege het IJsselmeer haaks afbuigt naar Noord Holland!!! Wat de reden voor die haakse afbuiging is wordt er niet bij vermeld! Uitmonding van een dal die het water vervoerde dat vanaf de hoogtes in Drenthe kwam? Je zou denken aan een noordelijke belemmering van een ijsmassa!

Het Rijndal zal, wat Nederland betreft, tijdens de **laatste** IJstijd begrenst geweest zijn aan de westkant door de Veluwerug en zuidelijk, globaal de lijn Arnhem/zuidelijke Achterhoek. Noordelijk was er een baan naar de zee maar waar die zee precies lag?

Nog een tekst: In het boek “Van Speerpunt tot Kanonschot” (1991), ter gelegenheid van 40 jaar Van de Poll-Stichting, wordt ingegaan over de vondsten die gedaan zijn in de omgeving van het fort Vechten.

Een stukje geschiedenis vanaf de Romeinse tijd en de loop van de Rijn wordt besproken. Een zinsnede daaruit wil ik even aanhalen: op blz. 7 is te lezen: “ Met het beeld van de keurig tussen zijn dijken doorstromende Rijn voor ogen kunnen wij ons nauwelijks voorstellen dat het vroeger anders toeging. Vóór de bedijking trad de rivier dikwijls buiten zijn oevers en baande zich van tijd tot tijd een geheel nieuwe bedding. Het is daarom vaak moeilijk te zeggen waar de hoofdbedding van de Rijn in een bepaalde periode precies heeft gelegen. Dit geldt eveneens voor de Romeinse tijd, toen de Rijn grensrivier was: exacte verloop van de liman tussen Vecht en Wijk bij Duurstede is dan ook niet vast te stellen”

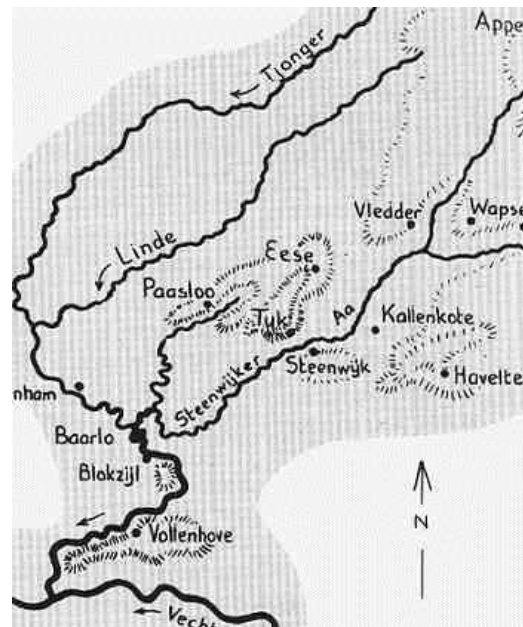
Wat voor de Rijn gold zal ook op de andere rivieren van toepassing zijn geweest. Sommige personen beweren nog steeds dat de IJssel nooit een andere bedding heeft gehad. Bekijken we de gegevens van rivieren over de hele wereld en uit verschillende tijden dan zou het wel heel toevallig zijn dat de IJssel NOOIT een andere bedding gehad zou hebben!

De vondsten die behandeld worden in het boek werden meestal gedaan in de grond die uit de oude beddingen gehaald was en op het land uitgestrooid werd. De rijksdienst had daar niet veel interesse in maar gravers en liefhebbers met een detector eens te meer. De auteur van het artikel, C.A. Kalee, verbaasde zich over de hoeveelheid mensen die de vondsten naar boven haalden. Jaren later heeft hij geprobeerd om de vondsten te inventariseren en veel is behandeld in het genoemde boekje. Ik heb van dichtbij meegemaakt hoe dat toeging en verbaas mij er nu nog over dat de Rijksdienst zo'n vondstplek uit handen heeft gegeven. Ik durf ook te zeggen dat er maar een klein gedeelte van de vondsten bij C.A. Kalee aangemeld zijn.

Drentse en Twentse hoogtes:

* Afbeelding 2

“Het Eemien: Na de Saale-ijstijd kwam er weer een warmere periode, het Eemien. Deze periode is genoemd naar het riviertje de Eem. De Overijsselsche Vecht was toen een hele grote rivier, zeer grote hoeveelheden smeltwater werden via het dal van de Vecht westwaarts afgevoerd. Er vormden zich dalen, die nu de Vecht een klein riviertje is, droog liggen en die asymmetrisch in noordoost/ zuidwest richting gevormd zijn. De zuidwest helling is een flauwe helling, de noordoost helling is steiler. Een mooi voorbeeld daarvan is het Numendal of Niemendal bij de Holterberg. Door het afsmelten van het ijs steeg de zeespiegel weer. Via de IJssel moet het zeewater wel tot Zutphen zijn gekomen. We vinden in die omgeving nog steeds mariene afzettingen en schelpen die aan deze tijd herinneren. In de vierde ijstijd, 75.000 jaar geleden, is de zeespiegel ongeveer 45 meter lager dan heden. Nederland heeft dan een soort van poolwoestijnklimaat. Het landijs komt deze keer niet verder dan Sleeswijk-Holstein en bereikt Nederland dus niet. De dalen tussen de keileembulten worden door de wind opgevuld met een dikke laag dekzand. Koude poolwinden legden toen manshoge dekzandkoppen bovenop de afgeplatte stuwwalrug waarvan de Woldberg bij Steenwijk deel uitmaakt. De zogenaamde Steenwijker Kamp rijst nog steeds steil op uit het omringende vlakke veenlandschap. De stad Steenwijk ligt op de flanken van deze oude stuwwal.

Aan het einde van deze vierde ijstijd, zo'n 10.000 jaar geleden, wordt het gebied dat nu de Noordoostpolder is, al vrijwel permanent bewoond door rondzwervende jagers en vissers. Het landschap wordt gevormd door keileem, dekzand, rivierduinen en rivierdalen. Er ontstaat langzamerhand een dikke veenlaag en hier en daar op het zand of keileem ook bossen.

De rivieren rond Vollenhove hebben rond het begin van onze jaartelling nog niet hun huidige loop. Zo loopt het water van zowel de Tjonger als de Linde, waarbij zich vervolgens ook de Steenwijker Aa en wat waarschijnlijk de Mockenbeke (Muggenbeet) is samen oostelijk van 'de Duin' tot aan de voet van de Vollenhooftse keulembult en dan langs de punt van de Voorst naar de Vecht (het Zwarte Water). Westelijk van deze rivier was een veengebied dat zich tot Schokland en Urk uitstrekte en pas in 1170 vrijwel volledig door de zee werd verzwolgen toen de Zuiderzee ontstond.

Na de bovengenoemde warme periode brak weer een koudere periode aan, het Weichselien. Het landijs bereikte toen echter Nederland niet. Er ontstond in ons land een toendrasklimaat met een eeuwig bevroren ondergrond en vrijwel boomloze vlakten. Sneeuwstormen voerden grote hoeveelheden zand mee, dat weer terecht kwam op plaatsen waar er enig reliëf in het landschap was, bijvoorbeeld in de rivierdalen, waar dekzanden te vinden zijn, en in de luwte van stuwwallen, zoals bij Vollenhove. Uit deze tijd stammen de pingo-ruïnes, die nu nog in Zuidoost Friesland en Drenthe in het landschap te vinden zijn."

De tekst hierboven; Eemien met de tekening is van een onbekende auteur maar heeft wel onze dank.

Zoals u heeft kunnen lezen was er een behoorlijke waterafvoer vanaf de Drentse kant (Appelscha) waar verschillende wateren richting de Zuiderzee stroomden.

In het noordoosten was er dus de Drentse Hondsrug maar in het oosten waren de hoogtes van het Twentse land. Opzij van beide hoogtes zijn laagtes die in vroegere tijden het water al moeten hebben opgevangen waardoor er plantengroei kon plaatsvinden en veengebieden zijn ontstaan. Heden ten dage wordt vooral aan de Duitse kant van de Hondsrug in het Emsland, dat grotendeels bestaat uit het Duitse deel van het voormalige Bourtangermoeras, nog steeds het veen ontgonnen. Dit moeras is het grootst aaneengesloten veengebied van Europa. Het Nederlandse deel is ±2000 ha groot. (Veenontginningen hebben door de eeuwen heen voor bodemverlaging gezorgd. In droge tijden kon men die gebieden betreden maar als het natter werd was het afgelopen met de ontginning. Door het graven van ontwateringkanalen werd het overtollige water afgevoerd en dat veroorzaakte opnieuw bodemdaling.)

Tijdens het smelten van het landijs in de voorlaatste IJstijd, o.a. bij Zwolle de ijsschol, zullen er in die gebieden op verschillende plaatsen kleine waterstroompjes ontstaan zijn die, naar gelang de temperatuur en wind toenam, steeds grotere vormen aannamen. Na het smelten bleef de sedimentatie achter die de schollen vanaf de Scandinavische kant met zich mee hadden genomen. Natuurlijke ophogingen hielden het water tegen en langzaam ontstonden er meren. Waar de "bedijking" het laagst was stroomde het water er overheen, zocht zijn weg en maakte een nieuwe bedding. De meren konden tijdens drogere perioden veranderen in moerassen.

VERANDERING VAN WATERLOOP

In WW1 is al aangegeven dat er verschillende oorzaken kunnen zijn waarom een waterloop van bedding veranderde maar we willen er nogmaals op wijzen dat door grote droogte het water een lager peil gehad moet hebben in de beddingen. Daardoor werden beddingwanden lager uitgesleten. Bij een hoger waterpeil voeden planten en bomen zich met het water en hun wortels verstevigen de bovenlaag van de wanden. Bij een lager waterpeil wordt de zandlaag die iets boven het water ligt steeds droger en omdat het zand van de wand ook wordt uitgesleten en niet door wortels bijeen wordt gehouden, stort de beddingwand langzaam in. De aan de bovenzijde groeiende bomen en struiken met zich meenemende. Dit proces verstopte de bedding en blokkeerde zo een waterloop. Net als bij de onthoofding van een rivier moest het water zijn weg vervolgen en stuwde het water zich op bij de dam in de bedding totdat het er weer doorheen brak/overstroomde om via een lagere plek weer verder te stromen om daar in de loop van de tijd weer een nieuwe bedding op die (nieuwe) plaats te maken. Toen door totale droogte beddingen geen water meer te vervoeren hadden zullen er in een tijd dat er plotseling wel weer water verwerkt moest worden geheel nieuwe situaties zijn ontstaan.

Dit proces heeft zich vele duizenden jaren herhaald. Bovenstaande tekst is vermeld omdat u zich een voorstelling moet maken van het landschap zoals dat er uit zal hebben gezien met veel water of dat door droogte het water verdwenen was. Zie het landschap voor u met al zijn bulten en dalen.

Zandhopen langs een waterstroom waar zich in de prehistorie mensen vestigden die leefden van de vissen en de dieren die kwamen drinken bij het water. De mensen hadden, omdat ze aan het water woonden niet altijd de behoefde om er ook nog eens een waterput te maken want het water was binnen loopafstand uit de waterstroom te halen. Toen een buurschap later groter werd moest er verder gelopen worden om bij het water te komen en zal de behoefte zijn ontstaan om een eigen waterput bij de 'woning' te hebben..

Wij verbaasden ons dan ook niet dat toen bij opgravingen in 1990, door de archeologische dienst van Zwolle, te Ittersumerbroek, Zwolle-Zuid, bij de boerderijen en schaapskooien uit de Bronstijd, er geen waterputten gevonden werden. De verklaring voor de niet aanwezige waterputten deed de Provinciale Archeoloog Verlinde af met: *"dat de bewoners van de boerderijen hun water haalden uit de IJssel"*. Over een andere waterloop werd niet geschreven. Dit kwam waarschijnlijk omdat wij de waterloop, die bij de gevonden woonplek aanwezig geweest moet zijn, al in 1989 vermeld hadden in het ZAD. We kunnen ons ook niet voorstellen dat Verlinde deze waterloop de naam IJssel heeft gegeven. 🤔

De oude waterloop onder Zandhove, die ook al door mevr. Schut in het Soeslo rapport aangegeven was negeerde hij gewoon. Het gegeven van hem dat ze het water wel uit de IJssel opgehaald zouden hebben slaat natuurlijk nergens op. In die prehistorische tijd zal er echt geen mooie 1500 meter lange asfaltweg aangelegd zijn naar de IJssel (als die daar al stroomde!). Naast de gevonden boerderijen zijn er ook speciale! veestallen gevonden. Je mag je toch afvragen waarom die boeren dan niet aan de IJssel zijn gaan wonen in plaats dat ze 1500 meter met het water moesten sjouwen!! Elk normaal denkend mens kan de oplossing van het waterprobleem aandragen; namelijk dat de bewoning en de veestallen kort aan een langsstromend water gelegen moeten hebben. Niet meer en niet minder!

Beste geïnteresseerde, neem maar gerust aan dat het na de IJstijd geen landschap was dat er uit heeft gezien als een biljartlaken maar dat hoogtes onderbroken werden door laagtes en scheuren die zich vulden met het af(smeltende)stromende water. Het landschap moet er als een oneffen gebied uitgezien hebben.

Het water zocht zijn weg in de geulen waar bij de uitmondingen langzamerhand sedimentatie ontstond waardoor de waterstromen geblokkeerd werden. (Dit noemt men onthoofding van een rivier). Door om de blokkering heen te stromen kon het voorkomen dat er opnieuw verschillende waterstromen ontstonden die hun weg vervolgden (meanderen) naar lager gelegen gronden. Wij gaan ervan uit dat er bij grote waterhoeveelheden niet alleen sprake was dat alles keurig in een bedding werd afgevoerd maar dat het water soms kilometers breed wegvloeiende. In tijden van overstromingen konden zo stuwwallen, sedimentatiehoogtes en dekzandruggen door het snelstromende water afgevlakt en doorbroken worden. Het meegevoerde zand werd dan op andere plekken weer afgezet. Bij (zand) stormen kan het gebeuren dat het zand vastplakt in een natte bedding of laagte. Het zand stapelt zich dan langzaam op en zo krijg je een aanwas van zand waardoor nieuwe hoogtes ontstaan die "omkeerbeweging" genoemd worden. Deze processen hebben vele tienduizenden jaren plaatsgevonden.

Een voorbeeld is Middelburg. De stad is ontstaan op een oude geul die met zand gevuld is.

IJSSELDAL KRIJGT VORM

We gaan nu naar de periode, NA de laatste IJstijd, wanneer het IJsseldal meer vorm begon te krijgen.

Zoals we al aangaven was de Noordzee weer eens gestegen en overspoelde ons land. Het water zal vanuit het westen o.a. richting Weesp-Rhenen-Nijmegen-Brabant gestroomd zijn en heeft o.a. de westkant van de Utrechtse heuvelrug aangetast. Omdat de Rijnmond uitkwam in een zee die hoger stond, kon de Rijn zijn water niet kwijt en moet het stijgende water in de bedding o.a. via de noordelijke waterstromen en watervlaktes in de Achterhoek en Overijssel afgevoerd zijn tot waar het daar weer op de zee stuitte. Maar tot waar lag de zee toen? Als het water niet meer in zee geloosd kon worden moeten er grote meren ontstaan zijn. Kijken we naar de huidige NAP hoogtes van het land dan moeten er grote delen van ons land dik onder water gestaan hebben. Natuurlijk is het erg moeilijk om uit te gaan van de NAP hoogtes van nu maar het geeft een indicatie. Waarschijnlijk pas bij een 3 - 5 m. + NAP is het landschap toen? minder kwetsbaar geweest. We kunnen dan een "lijn" trekken vanuit het Noorden naar het IJsseldal vanaf Veendam - oostgrens van Drenthe - Ommen - Nijverdal - Diepenveen. Dit is natuurlijk globaal want er zitten op die lijn verschillende oostwest-dalen waardoor het achterliggende land ook overstroomd kan zijn. De verschillende zandkoppen die boven het water uitstaken zullen toevluchtsoorden geweest zijn van mens en dier. Nadat de zee zich weer terugtrok zal vanaf de verschillende hoogtes aan de zijken van het IJsseldal, het afstromende water zijn weg gezocht hebben via de verschillende beken. Door sedimentatie en de vorming van veen en kleilagen zullen er weer andere routes door het water genomen zijn. We kunnen ons voorstellen dat het opkomende en later weer afstromende water voor grote verspoelingen gezorgd heeft waardoor het overstroomde landschap steeds vlakker werd.

De huidige aflopende NAP hoogtes, aan de randen van dat IJsseldal - IJsselmeer, wijzen er op dat ooit stukken land weggespoeld zijn naar de bodem van de zee. Nadat de Noordzee ons land niet meer met water bedekte waren het alleen de stormvloedendie voor verspoeling gezorgd hebben zoals later in de tekst te lezen is.

Na de laatste "IJstijd" zal het IJsseldal zijn globale begrenzing gehad hebben: aan de westzijde nog steeds de Veluwerug maar zuidelijk zal de grens langzamerhand iets noordelijker zijn komen te liggen dan ten tijde van het Oer- Rijnval omdat sedimentatie, zandverstuivingen, klei en veenlagen voor verhoging van het landschap hadden gezorgd. Wij denken aan de lijn Deventer/Zutphen-Doetichem-Winterswijk. Aan de oostzijde zijn de opduikende hoogtes van de Holter - Haarler en Hellendoornse "Bergen" van belang. Solitair in dat gebied zijn er nog enkele heuvels aanwezig zoals de Frieze - Lochemse - Lutten en Lemelerberg. Mogen wij bij de "Veluwerug" spreken van een aaneengesloten rug? Stronk gaf al aan dat er op de Veluwe materiaal was gevonden dat vanuit het Oosten moet zijn aangevoerd door rivieren. Deze moeten dan hun waterstromen over de Veluwe gehad hebben. Dus kunnen er beddingen ontstaan zijn die in een latere periode weer dicht zijn gestoven en waardoor het lijkt of de Veluwe een aaneengesloten stuwwalrug is! We komen op die rug nog terug.

Een rug zoals je mag aannemen is over een lengte niet onderbroken terwijl als er sprake is van "Bergen", waar ze al in lijn zouden liggen, verschillende onderbrekingen kennen. Daarom dat het "Bergen" zijn en **geen** ruggen! Deze uitleg omdat het in het verdere verloop van de publicatie van belang is om een duidelijk beeld te kunnen vormen.

Resumerend: We proberen duidelijk te maken dat er in bepaalde tijden waterstromen, vanaf de verschillende hoogtes, richting het huidige Zwolle gestroomd moeten hebben die in de laagtes hun weg zochten en dat deze wateren regelmatig nieuwe beddingen hadden.

We hebben ook eens de NAP hoogtes van dit moment van de verschillende gebieden bekeken. Globaal is dat voor Twente/Achterhoek:

Denekamp 26 - 28 m. +, Haaksbergen 22.5 m. + en Dinxperlo 20 m. + NAP. Deze hoogtes lopen nu nog steeds in Oost-westelijke richting af naar Deventer/Colmschate 6.5 - 7.5 m. +, IJsseldal/westelijk van Heeten 1.9 m. + - 4.3 m. + en naar Zwolle, waar de weilanden rondom zo'n beetje op 0.1 - 0.3 m. + NAP liggen. Opvallend is dat er op die lijn verschillende plekken zijn waar dalen vanuit het oosten naar het IJsseldal te zien zijn waar vroeger water gestroomd zal hebben. Die dalen hebben vaak hun oorsprong veel hoger in het IJsseldal waar het water van de Drentse kant afgekomen moet zijn.

Kijken we vanaf de Drentse kant richting Zwolle:

Emmen 28 - 30 m. +, Hoogeveen Oude Diep 11 m. + en Dedemsvaart 6 m. + NAP.

Ook vanaf de lijn Balkbrug-Oudleusen-Lemelerveld-Raalte, naar de IJssel en Zwolle toe, is er een snelle daling van het oppervlak. We gaan dan van ± 5 m. + naar een 1.5 m. + NAP en in de dalen naar de IJssel toe een 0.2 - 0.3 m. + en direct bij Zwolle de al genoemde 0.1 - 0.3 m. +. Direct ten noorden van Zwolle, aan de Lichtmis kant en bij gedeelten van de Mastenbroeker polder, zitten we al op **min** NAP!

Deze NAP hoogtes zeggen natuurlijk niets over de hoogtes ten tijde van de laatste IJstijd. Door verspoeling, verstuivingen, vergraving, bodemdaling en niet te vergeten ontginning van veengebieden zal dit alles beïnvloedt zijn maar een indicatie geeft het wel.

* Afbeelding 3. Tekst en afbeelding [van](#)

"In de Romeinse tijd, aan het begin van onze jaartelling, was er op de plaats van het huidige IJsselmeer een zoetwatergebied, het Flevomeer.

Ten zuiden van de lijn Enkhuizen - Staveren lag dit meer dat ook een eiland genaamd Flevo omvatte en de Rhenus - een der drie Rijnarmen - tot voedingsbron had. Langs de Flevo, later Vliestroom genoemd, vond dit water zijn uitweg naar de Friese Middellzee en vervolgens naar de Noordzee tussen Terschelling en Vlieland. Een andere arm - de Isala (IJssel) - stroomde tussen Terschelling en Ameland. De Isala (IJssel), destijds een minder belangrijke arm van de Rijn, zou later voor steden als Deventer, Zutphen en Kampen van groot belang zijn.

De meeste Friese rivieren loosden hun water via de brede Vidrus in de Noordzee. Een deel van de huidige Noordoostpolder was land en de eilanden Urk en Schokland vormden samen een veel groter eiland. Dat land bestond vooral uit een dikke laag veen".

We willen even opmerken dat waar de tekst gaat over Vlieland, Terschelling en Ameland dit niet gezien moet worden als de eilanden zoals wij die nu kennen. Het was een gesloten land dat doorsneden werd door verschillende wateren maar er was waarschijnlijk nog geen Waddenzee. Dus waren het nog geen eilanden. Dat kwam pas later toen de zeespiegel weer ging stijgen.

Zuidelijk van Zwolle (vooral de huidige Sekdoornpolder) en ten noorden-noordwest van Zwolle vinden we een van oorsprong laag gebied (een restant van het zogenaamde IJsseldal.) waar het water naar toe stroomde vanuit een zijtak van de Oer-Rijn, en later de IJssel geheten, het afvallende water van de Veluwe, het water dat vanaf de oost-west georiënteerde dalen, en de waterstromen die vanaf de Twentse hoogtes kwamen.

Vanaf het noordoosten stroomde er water vanaf Duitsland (Itterbeckermoor-Getelomoor-Langeveen-Manderveen-Vriezenveen-Daarlerveen) en niet te vergeten het Drentsche plateau (Emmen-Coevorden, Zuidwolde-Ommen, Ruinen-Koekange-

Nieuwleusen/Lichtmis-Berkum) richting Zwolle.

Als het dal zich vulde met water zocht dat zijn weg naar het noordelijker gelegen Flevomeer. *(de boezem van het tegenwoordige IJsselmeer waar toen al verschillende rivieren op uit kwamen volgens de geschiedschrijvers uit de Romeinse tijd. In het midden van het Flevomeer lag het eiland Flevo. Een restant van een onthoofding?)* Vanuit dat Flevomeer zorgde de bedding van De Vliestroom dat het water werd afgevoerd, richting Vlieland, waarna het zich, ontlastte met twee armen (*Meanderend*) in de veel verder liggende Noordzee.

In die tijd waren de eilanden er nog niet en de Waddenzee zoals we die nu kennen. Al het land, daar ter plekke, zat nog aan elkaar vast.

In nog veel vroegere tijd zal het land noordelijker tot aan Denemarken doorgelopen hebben en meer westelijk tot globaal bij de Doggersbank. De Oer-Rijn zal de basis geweest zijn van de bedding die naar de zee liep en later zijn voor de verschillende delen van die Rijn daar weer andere namen aan gegeven zoals "Vliestroom" en "Flevomeer". De aanduiding van "Rijn" kan daarom incidenteel bij de geschiedschrijvers nog voorkomen.

Omdat wij ons willen beperken tot de periode zo vanaf de jaartelling laten we de vroegere gegevens, vanaf hier, zoveel mogelijk buiten beschouwing.

Nergens is te lezen hoe groot dat Flevomeer geweest is in bepaalde tijden. We weten alleen dat vanaf de jaartelling door zeespiegelstijging en overstromingen de Vliestroom en het Flevomeer langzamerhand steeds groter zijn geworden. Alleen bij de gegevens van Schokland is te lezen dat het Flevomeer rond 400 na onze jaartelling een verbinding met het wad! krijgt en de naam Almaere voor Flevomeer gebezigd wordt. Het meer werd groter en zou steeds zilter geworden zijn. (G.D. van der Heide. Over het Flevomeer. Blz. 183 *"van landijs tot polderland"*.)

De ene Romeinse schrijver schrijft over een meer en een ander over meerdere meren! Verschil van mening dus maar ze kunnen beiden ook gelijk hebben want als er in verschillende tijdsperiodes geschreven wordt kan hoog of laag water voor een totaal andere situatie gezorgd hebben!

Uit "scheepsarcheologie":

"Het milieu van dit gebied kan het best worden gekenschetst als een overwegend zoetwatergebied, dat uiteen viel in een aantal plassen of meren, die onderling verbonden geweest zullen zijn door stromen en geulen, die noordwaarts het water hebben afgevoerd. Het Flevo merengebied was omringd door veenlandschappen. De oevers werden door de wind aangetast met als gevolg, de drijvende eilanden.

Verzilting: De tijdrekenkundige grens tussen Almere en Zuiderzeefase is geen scherpe grenslijn, maar een overgang, die zich van noord tot zuid in een vrij langdurige serie aansluitende veranderingen voltrok. Voor het oosten, midden en zuiden van dit gebied wordt verzilting pas in de 16^e-17^e eeuw een feit, in een zeer geleidelijk proces. Dankzij scheepsopgravingen kon dit worden vastgesteld".

Na de Allerheiligenvloed in 1170, toen zeewater zelfs over de duinen kwam, kreeg het water een meer ziltig karakter en vanaf die tijd is de naam Almere langzaam verdwenen en later werd het Zuiderzee genoemd. Na de aanleg van de afsluitdijk werd het, vanaf 1932, bekend als IJsselmeer.

Een Rijn, die naar het Flevomeer gestroomd moet hebben. In historische gegevens wordt de Rijn later nog genoemd als zou die een linkertak hebben/geweest zijn van de Vliestroom! Zelfs wordt er over drie (zij)takken geschreven! Misschien dat het stukje tekst hieronder wat uitsluitel kan geven?

De Rijn-Maas of Waal, of hoe u het ook wilt noemen, zal in de prehistorie *(dus de tijd waar we het niet al teveel meer over wilden hebben!)* het water vanaf het zuiden/oosten afgevoerd hebben o.a. over de lager gelegen gronden richting Amersfoort (*Eemgebied*)-Utrecht en de plaats die wij al vermelden, het IJsseldal-Flevomeer-Noordzee. Een beletsel om volledig rechtdoor te stromen was namelijk de "stuw"wal van de Veluwe. Het is dan ook logisch dat het water aan beide zijden om die stuwwal heen stroomde en waar het kon, *er zelfs doorheen zijn weg zocht*. Overal ontstonden toen, door meanderen, zijtakken van de hoofdstroom. Het water dat richting Amersfoort-Utrecht stroomde en de Utrechtse heuvelrug aan beide zijden passeerde (3^e tak?), kan noordelijker, Hoorn-Enkhuizen-Wieringen, een vervolg hebben gehad en zou dan gezien kunnen worden als de bedding LINKS van de Vliestroom. Vaststaat dat de Kromme Rijn in de Romeinse tijd een hoofdriever was en later, in 1122, afgesneden werd bij Wijk bij Duurstede. Vanaf dat moment ging de Neder Rijn over in de Lek!

Rond de jaartelling zullen geschiedschrijvers de Rijn als hoofdstroom gezien hebben en de aftakking, die als naam kreeg "De Neder Rijn", zal eerst gewoon Rijn geheten hebben. De aftakking, onder Arnhem, die rechts richting het IJsseldal stroomde, zal met de komst van de Romeinen een naam, (*Oer IJssel*, gekregen kunnen hebben? Waarschijnlijk zal, in het gebied dat wij als het IJsseldal behandelen, er al een riviertje gestroomd hebben dat ook een naam moest krijgen. De (*Oer*)IJssel werd toen IJssel (*Isala*) genoemd en het riviertje bleef tot aan nu, als IJssel bekend staan.

We moeten dit niet verwarren met het water dat de naam Oude IJssel heeft, welke bij Doesburg in de huidige IJssel stroomt. Deze Oude IJssel zal, evenals de vele andere beken in dat gebied, een waterloop zijn die ontstaan is in een oude geul die ooit in het Oer-IJssel/Rijndal zijn functie al had.

De IJssel zal de verbinding verzorgd hebben met het Flevomeer maar bij een Flevomeer dat veel groter werd zal de IJssel/Vecht niet meer te zien zijn geweest en voeren de Romeinen bijna rechtstreeks vanaf de Rijn het Flevomeer in om dan via De Vliestroom-Middelzee Friesland binnen te vallen? We komen hier later op terug.

Als IJssel en Rijn in oude teksten naast elkaar gebruikt worden, mogen we hier dan stellen dat het waarschijnlijk op verwarring berust of waren er twee rivieren die door het IJsseldal stroomden? Aan de linkerzijde, waar de huidige IJssel zijn bedding heeft, De Rijn en rechts daarvan de IJssel? Of andersom? Een "tweede" IJsselbedding, want zo kunnen we dan "Rijn" verklaren, zou gestroomd hebben, gezien de archeologische/geologische waarnemingen, vanuit de binnenstad van Deventer, achter Olst en Wijhe langs en uitkomend bij Zwolle Zuid waar hij zich weer splitste! en waar de noordelijkere tak een deel van het latere Zwarte Water is geworden? Onderweg zal die bedding vanaf de zijkanten water ontvangen hebben van de verschillende waterstromen die er naar afwaterden. De bedding zal zich steeds meer gevuld hebben en waar het mogelijk was een breed overvloeigebied tot gevolg hebben gehad.

In het ZAD hebben wij de gevonden bedding(en) op die plaatsen al beschreven en hebben mede daardoor een oude bedding van de "IJssel", op de plaats waar nu de spoorlijn van Deventer-Almelo en het station van Zwolle ligt, geplaatst. Dat is ook een van de redenen dat wij aan hebben gegeven dat de IJssel vroeger veel dichterbij de stad Zwolle heeft gestroomd dan dat een ieder tot dusver heeft aangenomen.

VERSCHILLENDE NAMEN?

Was het gebruik van de verschillende namen voor rivieren soms uit verschillende periodes? In het jaar 14-15 na Chr., toen de Friezen en de Cauchen dienstbaar waren aan het Romeinse leger vond er een veldslag plaats in de buurt van de Eems (Ems?). Nu citeren wij verder: *"Germanicus voerde de legers weder terug, zonder iets beslissends te hebben verrigt. Vitellius, een der legerhoofden met twee legioenen voetvolk, werd te voet langs de zeekant van Friesland gezonden, varende de schepen, bestemd om hen in te nemen, inmiddels, zoo zegt men, langs de Wadden. Zoo dit laatste waar is, zullen dit slechts slenken of ondiepten zijn geweest, alleen bij hoogen waterstand voor platgeboomde schepen bevaarbaar"*. (Opm. Egbert en Herman: als de manschappen aan boord zouden zijn genomen was er door de zwaarte ervan natuurlijk geen diepgang genoeg. Daarom dat de manschappen te voet moesten! Was het Wad dan nog niet zo ontwikkeld?) *"De reis van de Eems naar de Middellzee, waar de inscheeping plaats zou hebben, ging niet voorspoedig. De vloot leed veel door eenen storm uit het noordwesten, die ook het land, door eenen daarbij plaats hebbende springvloed, zoodanig onder water zette, dat het Romeinsche voetvolk geheel door en in het water zijne reis moest afleggen. Zij, de diepten, wateren en andere gesteldheden van den bodem niet kennende, geraakten alzoo in grooten nood. Velen werden in den nacht weggerukt, de overigen kwamen zeer vermoeid en afgemat in Friesland, waar hen de vloot wachtte. Hier deed Germanicus zijn leger inschepen, en langs de Friesche wateren door het Meer Flevo naar den Rijn heen voeren"*.

Er wordt geen IJssel genoemd! Maar andere geschiedschrijvers vermelden dat via de IJssel het water naar het Flevomeer vloeide om vandaar via De Vliestroom de Noordzee te bereiken!!! Moeten wij hier dan denken aan de tak van de Rijn aan de Noord Hollandse kant? Stak men dan vanaf Friesland het Flevomeer **over** en kon men dan zo o.a. Utrecht bereiken? Of hebben die geschiedschrijvers, die de IJssel vermelden, maar klakkeloos aangenomen dat het om de IJssel ging? Waarschijnlijk hebben zij de fout gemaakt, zoals zo velen, om een oude situatie te zien als de situatie in de tijd dat zij hun teksten schreven! U ziet, beste lezers, hoe moeilijk het is om met (verkeerde) gegevens, uit lang vervlogen tijden, plaats- naambevestigingen te doen. Verder willen wij hier nog eens de al eerder vermelde tekst aanhalen over Dorestad. De plaats zou voor de 7^e eeuw een rechtstreekse verbinding gehad moeten hebben met Friesland volgens de geschiedschrijving, terwijl Utrecht en Vechten dat niet hadden! Over welke verbinding gaat het dan? Dorestad-Arnhem-IJssel(dal)-Flevomeer? Was het water van het Flevomeer zover teruggetrokken dat via de Utrechtzijde er niet meer over gevaren kon worden? Wie het weet mag ons een mail sturen!

In geschriften, uit de Romeinse tijd, wordt er nauwelijks iets over het gebied geschreven dat wij behandelen. Alleen is bekend dat de Romeinen de Rijn als een soort grens (in het begin?) aanhielden. Links daarvan werden/waarschijnlijk waren de bewoners aan hun wil onderworpen en aan de rechterzijde (welke rechterkant?) was, behoudens de Friezen die aan beide (!) zijden woonden, er geen overheersingdrang!! Een grens die waarschijnlijk van korte duur was gezien de vele veldslagen die er later tussen de Friezen en Romeinen gevoerd zijn.

Behoorden wij toen tot de Friezen of was er teveel water aan de rechterzijde op de plaats waar het IJsseldal zich bevond en waren er helemaal geen/nauwelijks bewoners?

We zouden het niet vreemd vinden als het gebied, dat niet tot de hoogtes van het Sallandse gerekend kon worden, op bepaalde tijden zoveel water bevatte dat het een verbinding vormde met het Flevomeer. Als het al niet tot het Flevomeer gerekend werd! In teksten, die gaan over veldslagen met de Friezen, is te lezen dat de Romeinse legers problemen hadden in de waterrijke gebieden aan de rechterzijde van de Rijn.

DRUSUSGRACHT

Ook in die tijd waren er met de regelmaat droge en hete zomers waardoor waterstromen en meren droog kwamen te liggen. Als het water toen zakte in dat gebied en er nauwelijks verbinding vanaf de Rijn met het noorden mogelijk was, zou dat de basis kunnen zijn voor het graven van de Drusus gracht? Daar waar het water gezakt was bleef een bedding van de IJssel (?) het beetje water vervoeren richting het opdrogende Flevomeer?

Deze IJsselbedding werd kort na de jaartelling verbonden met de Oude (Oer)IJssel, door het graven van de reeds genoemde Drususgracht tussen Arnhem-Doesburg en Zutphen. Wij citeren schrijver Steenstra: *"Deze gracht, die van Arnhem naar Doesburg loopt en nog als Drususgracht bekend is, is om de achtduizend schreden lang. Nu konden de Romeinse vloeten, die de Rijn afvoeren, door dit nieuwe kanaal in den IJssel en voorts in het Flevomeer varen, om uit hetzelfde door den Vliestroom naar de Noordzee stevenen. Zo kregen de Romeinen rond 12 jaar voor Christus naar het noorden een snellere verbinding"*.

Uit de tekst is op te maken, waar wij al eerder een opmerking over plaatsten, dat er vanaf die tijd een IJssel was NA Doesburg-Zutphen en dat die een rechtstreekse verbinding had met het Flevomeer. Waar die IJssel precies stroomde is niet bekend.

Meerdere onderzoekers breken zich al jaren het hoofd over waar de Drususgracht exact gegraven zou zijn. In de "De Gelderlander"

van 3 februari 2003 stond nog te lezen: "Lange tijd is gedacht dat de Drususgracht de Rijn en de oude Gelderse IJssel aan elkaar heeft verbonden om een snelle opmars naar het noorden via het Flevomeer mogelijk te maken. Daar kwam verandering in toen aan het einde van de negentiende eeuw bij Vechten ten oosten van Utrecht resten van een Romeinse legerplaats werden gevonden. De (Utrechtse)Vecht gold daarna voor velen als de ware Drususgracht.

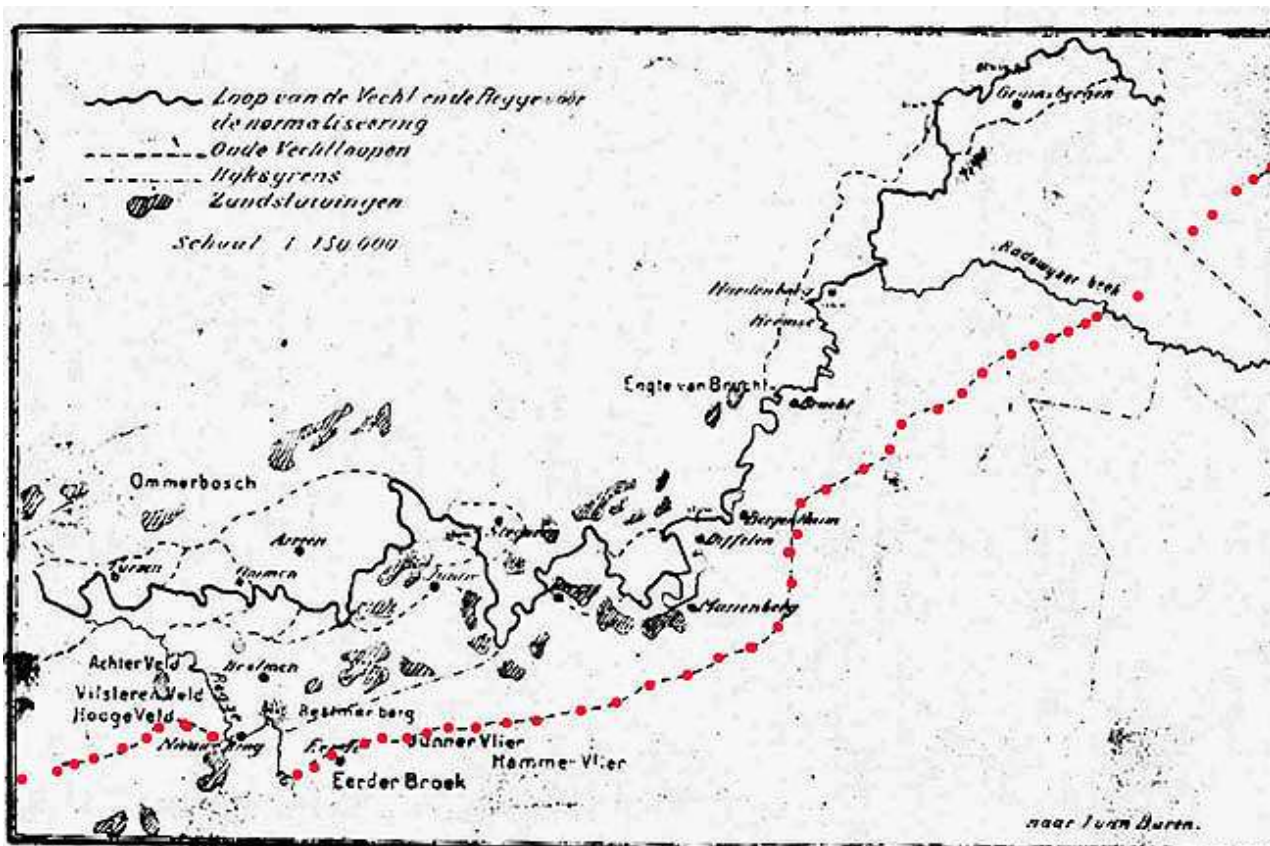
De vondsten in Meinerswijk gaven weer voeding aan de theorie dat de gracht toch de IJssel met de Rijn heeft verbonden maar dan niet ergens tussen Arnhem, Doesburg en Zutphen maar tussen Elden en Driel, in de omgeving van Meinerswijk en de Schuytgraaf. Immers, zo schreef de historicus Lex Lammen in 1989 in zijn boek "Drusus in de Betuwe": "Een militaire nederzetting van zo grote omvang stond allicht op een belangrijk knooppunt van wegen - waterwegen - in dit gebied". Verderop in het boek speculeerde Lammen: "Zou de IJssel dan een deel van het tegenwoordige Rijnbed gevolgd hebben en de Rijn dan zelfs een stukje zuidelijker gestroomd hebben? Niemand die daar iets met zekerheid over kan zeggen na eeuwenlang menselijk ingrijpen in de waterloop. Zo blijft de geschiedenis van de Rijndelta een wat troebele aangelegenheid, vol glibberige aannames en veronderstellingen".

Of de Drususgracht gegraven is op de plek waar in het verleden al een "Oude IJssel" (Rijntak) gestroomd zou hebben blijft een vraagteken maar gezien onze visie over oude beddingen lijkt het ons niet onmogelijk. Volgens ons zal de Drususgrachtlocatie altijd wel een mysterie blijven maar een gracht gegraven in de (een oude) bedding van de Oer-Rijn heeft toch onze voorkeur.

Over de rivier de Vecht (Overijssel) is na de jaartelling tot aan de 13^e eeuw? nauwelijks iets terug te vinden. Dat versterkt onze gedachte dat het Flevomeer, bij hoog water, wel eens tot ergens rond Deventer/Zutphen zijn water gehad zou kunnen hebben (ook gezien de NAP hoogtes) en dat aan de oostzijde het meer begrenst was door de hoogtes van het Drentse land en die van Twente. De Vecht, zoals we hem later leren kennen, kan weer in het zicht gekomen zijn toen het Flevomeer aan de oostkant (en in het zuiden) begon dicht te slibben en er een restbedding overbleef of tijdens droog vallen van het IJsseldal? Typisch is wel dat de lijn, waar nu de Vecht zijn bedding heeft, aardig overeenkomt met de grens waar een aantal auteurs een afbakening getekend hebben tot waar het ijs uit het "Elsterien" gekomen zou zijn. Ook lezen we bij Geologische gegevens dat er een Oer-Vecht moet zijn geweest. Zou die dan ontstaan zijn op de plaats waar het ijs zijn smeltwater toen kwijt moest? Of was er al een breder dal aanwezig die meer vanaf het oosten zijn water loosde in het lager gelegen IJsseldal? Dit zou dan niet in tegenspraak zijn met de gegevens die we van Dhr. Stronk al vermeld hebben. Straks komen we op dit grotere dal terug.

De Vecht, die vanuit Duitsland zijn weg zocht, zal gedeeltelijk via het Twentse landschap kronkelend richting het (latere) Almeloosche veen gestroomd hebben en pas in veel latere tijd een hoofdbedding gekregen hebben die via Gramsbergen-Ommen naar Zwolle liep. Bij Coevorden kwam al een water van de Drentse hoogtes. Bekend is dat daar drie beken samenvloeiden. Het water stond later bekend als "De Kleine Coevorder Vecht". Het Drostendiep, Loodiep en Schoonebeekerdiep vormen de hoofdaderen van de zogenaamde kom van Coevorden en later stroomde daar de "Duitse Vechte" in.

Wateren als de Radewijkerbeek en waar nu de Randwaterleiding het water afvoert, kunnen zij/hoofdtakken van de Duitse Vechte geweest zijn. Waar de Dinkel nu bij Neuenhaus in de Vecht stroomt is links daarvan een oud verkavelingsgebied te zien dat er op kan duiden dat er vroeger een breder dal geweest is waar water gestroomd zal hebben. Zou de Vecht pas veel later bij De Haandrik in de 'Coevorder Vecht' gestroomd zijn? Oude beddingen, vanaf de Coevorder kant zijn verder nog te vinden bijna parallel aan de huidige loop van de Vecht. Of die van de Vecht zijn of van een water dat al veel eerder vanaf de Drentse kant kwam??

Abbeelding 4. Een kaart die in 1931 gemaakt is door Prof. J. van Baren die in zijn tijd verschillende bodematlassen gemaakt heeft.

Rechtsboven in de kaart heeft hij Gramsbergen getekend en links onderaan Dalfsen.

Zijn vermoedens, dat er een waterstroom vanaf de Drentse kant is gekomen en dat er daardoor een bedding is overgebleven die later als een zuidelijke Vechtbedding gebruikt is, heeft hij hierop aangegeven.

De zuidelijke tak, door het Dalmscholtervliet, hebben wij met rood geaccentueerd. De andere stippellijnen zijn volgens Van Baren ook

oude beddingen. De rechter stippellijn geeft de grens van Overijssel met Drenthe en Duitsland aan. Kijk eens met Google Earth dat gebied. U zult verbaast staan.

Ook hier is weer duidelijk te zien dat er een natuurlijke grens gevolgd is tot aan de zandruggen bij Kloosterhaar-Sibculo. De vreemde grenskronkelingen zullen ontstaan zijn doordat de wateren van ligging veranderden door overstromingen en menselijk ingrijpen.

Ook het water, uit het stroomgebied van de Ems, zal in het verleden voor problemen in dit gebied gezorgd hebben. De laagte in het land vanaf Meppen-Haselhünne-Lingen sluit namelijk aan bij het veengebied dat tussen Hardenberg-Nordhorn ligt en overgaat in de richting van Vriezenveen.

De Hondsrug zou ontstaan zijn door een gletsjer, die meer vanuit het noorden, vanaf de Dollard, zuidelijker is doorgeschoven richting het Duitse Lingen-Rheine-Munster. Het dal aan de Duitse kant zou er voor de ijstijd al geweest zijn volgens geologische gegevens.

De laagte aan de oostzijde van de Hondsrug, en ten noorden vanaf Emmen(?), zal het smeltende water vervoerd hebben naar de Dollard.

Zuidelijk van Emmen, richting Klazienaveen-Schoonebeek-Twist-Lingen-Nordhorn, is het maaiveld een stuk lager en daar heeft het smeltende ijs ervoor gezorgd dat een groot meer is ontstaan dat zijn overtollige water weer westelijk afvoerde naar de lager legende gebieden rondom Bergentheim-Vriezenveen-Almelo.

Onder Rheine wordt het gebied tussen Enschede en Bochholt het Hamaland genoemd. Het is een oud stuwwal landschap waar de beken van oost naar west lopen. Op plaatsen met slechte afwatering en met ondoorlatende keileem komen venen voor. Dit gebied sluit aan de westzijde weer aan bij de Achterhoek waar we in het hoofdstuk "[De Regge](#)" aandacht aan zullen schenken.

We weten in ieder geval dat er aan de Duitse kant verschillende waterstromen van oudsher al hun stroomgebied hadden en voordat de dijken aangelegd waren hebben die wisselende beddingen gehad en zullen voor overlast gezorgd hebben. Onze gedachte is dan ook dat in het gebied, dat globaal begrenst wordt door de zuidelijke hoogte van de Hondsrug bij Emmen en de stuwwallen van Twente, er na het smelten van het ijs een groot watergebied moet zijn ontstaan. De dooi zal vanuit het zuiden opgekomen zijn en daardoor kon het water eerst wegstromen richting het westen en nadat het ijs noordelijker begon te ontdooien zal het water meer naar de Dollard toegestroomd zijn. Dat moet een proces van vele honderden/duizenden jaren geweest zijn waarin het water steeds zijn weg gezocht heeft naar lager gelegen gebieden en waardoor, mede door dichtslibbing, er steeds andere beddingen konden ontstaan. Het gebied dat dus westelijk richting Zwolle zijn laagtes had noemen WIJ dan ook het "Oer-Vechtdal".

Dat de Vecht en het water dat vanaf de Drentse kant kwam, nog meer beddingen gehad moet hebben richting Zwolle, is nog goed te zien in het veld en in verschillende publicaties hebben auteurs daar al gedeeltes van behandeld. Ook in het *ZAD* hebben wij enkele beschreven. De oude bedding die op het kaartje van Van Baren te zien is kruiste in jongere tijd bij Laarbrug en Nieuwe Brug, opzij van Ommen, een laagte die later gebruikt werd door de Regge. Over de Vecht, Regge en het huis 't Laar, bij Ommen, later een [speciaal artikel](#)

Terug naar [inhoud WW2](#)

Volgend hoofdstuk: [De Regge](#)